

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ І ЗАРУБІЖНОЇ КУЛЬТУРИ, ОСВІТИ І НАУКИ

УДК 811.111'342

Оксана Алексієвець

ПРОСОДИЧНІ “ІНСТРУМЕНТИ ВЛАДИ” (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ)

У статті зацентровано увагу на ролі просодичних засобів презентації політичного дискурсу, що мають за мету вплинути та переконати аудиторію у певних поглядах промовця.

Ключові слова: просодія, просодичні засоби, політична комунікація, політичний дискурс.

У сучасних умовах облаштування міжнародного життя особливої ваги набувають проблеми комунікації та мовленнєвої поведінки комунікантів. Значною мірою це актуалізують глобалізаційні процеси та співробітництво європейських країн, участь їх у новітній системі зовнішньополітичних відносин.

Цілком логічно, що у таких умовах у суспільствах формується соціальне замовлення на знання закономірностей людського спілкування з урахуванням феномену життя людини, з її психічними, соціальними, етнокультурними та іншими характеристиками. При цьому, як зазначає Р. Потапова [1, с. 14], при вивченні специфіки комунікації особливе місце займає озвучене мовлення, яке розвинулося у спеціальний знаковий код, що слугує для отримання, зберігання й передачі будь-якого типу інформації і передусім смислової, яка дозволяє учасникам комунікації здійснювати ті чи інші дії (вчинки), впливати один на одного, на ситуацію та оточуючий світ в цілому. У цьому контексті виняткового значення набуває і політична комунікація, чи мовленнєва діяльність, спрямована на презентацію та пропаганду політичних ідей, емоційний вплив на громадян, спонукання їх до політичних дій.

У науці спостерігається помітний сплеск інтересу до політичного дискурсу, специфічною особливістю якого є його прагматична спрямованість на управління громадською думкою, на формування у масового адресата певної оцінки інформації й заданої емоційної реакції на неї [2], та його різних аспектів (дослідження Дж. Лакоффа, Т. ван Дейка, Р. Блакара, Р. Водак, Є. Чернявської, О. Шейгал, А. Чудінова, А. Баранова, Ю. Караулова, В. Карасіка, В. Дем'янова, О. Іссерс, Л. Нагорної, А. Белової, Г. Почепцова, Л. Синельникової, Л. Славової та ін.).

Передусім відзначимо, що політичний дискурс – це публічний дискурс, який базується на політичній картині світу, спрямований на її формування, зміну, використання для спонукання людей до тієї чи іншої політичної діяльності [2, с. 16]. Область його функціонування зумовлена сферою політики, характеризується специфічним набором ситуацій спілкування, типовими моделями мовленнєвої поведінки, певною тематикою, набором інтенцій та мовленнєвих стратегій. Основною функцією політичного дискурсу, як зазначає О. Шейгал [3, с. 34], є використання його як *інструмента політичної влади*, тобто боротьба за владу, здобуття влади, її збереження, здійснення, стабілізація чи перерозподіл. Зазначена глобальна функція політичного дискурсу реалізується завдяки таким функціям: *інформування* (процес поширення інформації про стан справ у суспільстві); *впливу та переконування* (процес донесення політичними діячами, владними інститутами своїх поглядів, точок зору, певної інформації, який супроводжується аргументованим доведенням їхньої справедливості й

значущості для населення) і *маніпулювання* (процес нав'язування поглядів, думок, точок зору, які адресант вважає наперед неправдивими, але вигідними для себе).

У цьому контексті цікава концепція Р. Блакара, який розуміє процес мовленнєвого спілкування і, зокрема, мовленнєвого впливу, як здійснення влади [4]. На його думку, будь-яке нейтральне використання мови передбачає вплив на сприйняття світу і спосіб його структурування. Мовець не тільки має можливість вибирати різні варіанти вираження певного змісту, але й змушений здійснювати цей вибір, оскільки будь-яке висловлювання змушує мовця “зайняти позицію” і “здійснювати вплив” [4, с. 101–102].

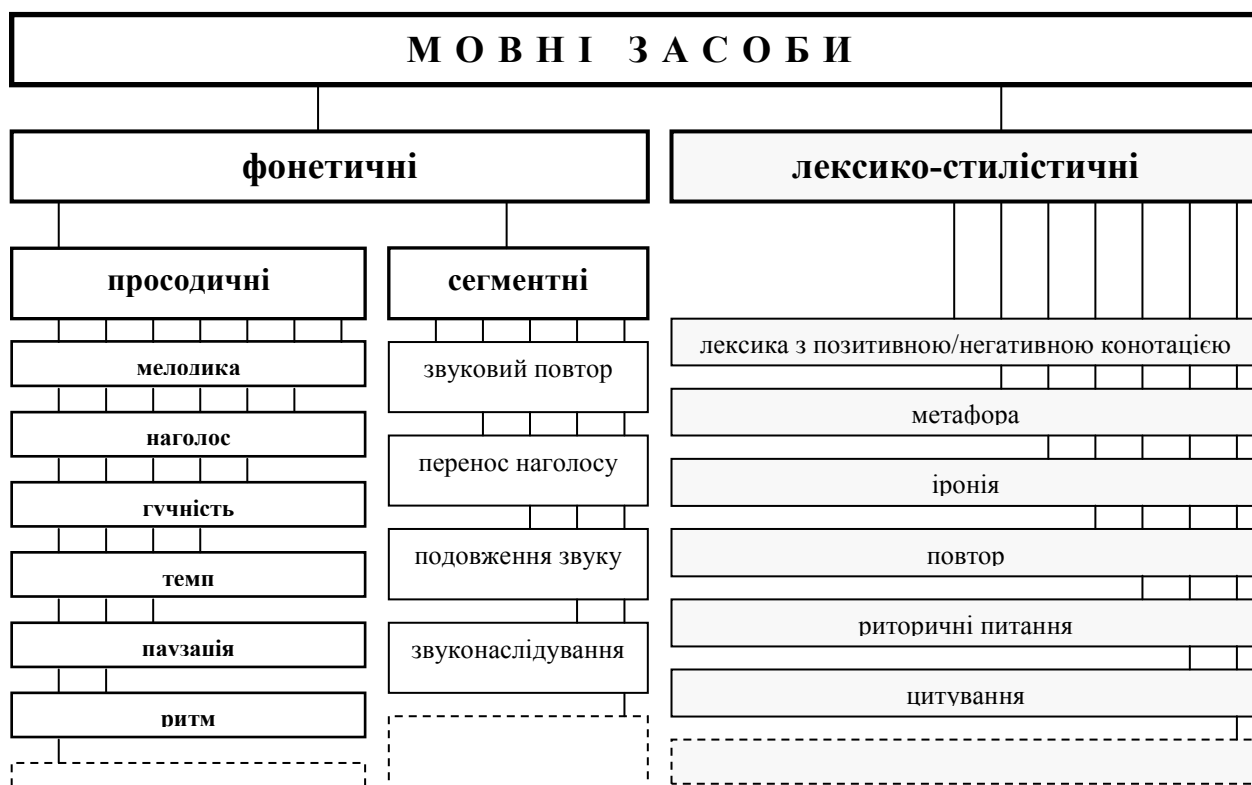

Рис. Узагальнений фрагмент мовних засобів здійснення впливу – мовних «інструментів влади»

Сучасні технології мовленнєвого впливу дозволяють здійснювати реальний вплив на створення та поведінку аудиторії, формувати імідж оратора чи інших політичних діячів тощо. Найважливішим результатом впливу публічного виступу, як зауважує Н. Вербич [5, с. 8], є зміни у свідомості слухачів або перехід від певного знання до переконання, тому публічне мовлення вимагає ефективного вираження думки, змісту. Метою кожного промовця, його комунікативним наміром є прагнення переконати адресата у своїй правоті, спонукати до відповідних дій. Очевидно, що досягнення її здійснюється значною мірою завдяки емоційно-насиченому мовленню, котре, безумовно, володіє найбільшою силою впливу. Саме тому у політичному дискурсі широко використовуються різноманітні мовні засоби чи “інструменти влади” (узагальнений фрагмент запропоновано на Рисунку), особливе місце серед яких займає просодія.

Пильна увага лінгвістів до просодичної проблематики зумовлена, власне, новими теоретичними й практичними потребами. Посилений інтерес до просодичної організації мовлення пояснюється її тісним зв'язком з іншими рівнями продукування дискурсу, здатністю ефективно передавати актуальний смисл, бути надійним джерелом і провідником інформації, здійснювати певний комунікативний вплив на співрозмовника [6–8]. Окрім цього, просодична культура політичного дискурсу виступає одним з основних механізмів управління сучасною комунікативною діяльністю, адже у ході спілкування мовці звертають велику увагу на просодичні маркери у процесі сприйняття та інтерпретації озвученого мовлення [9, с. 9]. І далі Л. Постнікова констатує [9, с. 137], що сучасна політична

комунікація сприймається як особливий комунікативний процес, що має національний, вольовий та духовний характер, провідну роль у реалізації комунікативних стратегій і смислових моделей якого відіграють просодичні засоби.

У лінгвістичній літературі термін “просодія” визначається як сукупність супрасегментних характеристик, тобто динамічних, висотних, часових змін, які характеризують той чи інший відрізок мовленнєвого континууму (склад, фонетичне слово, фразу) й виконують смислорозрізнявальну роль [10, с. 401; 1, с. 92]. Компоненти просодії відображають усю ієрархію організації одиниць тексту, передають чисельні нюанси змін у ситуації спілкування та емоційному настрої мовця [11, с. 387].

Аналітичний огляд сучасних наукових студій дає підстави стверджувати, що питання про місце просодії у системі дискурсного аналізу є вельми актуальним. У процесі дослідження політичної комунікації фонетисти включилися досить активно. Результати фоностилістичних досліджень свідчать про те, що політичний дискурс, що звучить, характеризується певним набором просодичних характеристик, які виділяють його серед інших видів усномовленнєвого суспільного дискурсу. Це виражається, по-перше, у використанні просодичних засобів для досягнення основної функції політичного дискурсу – функції впливу; по-друге, в особливостях інтонаційно-мелодійного й ритмічного оформлення політичного дискурсу; по-третє, у тій ролі, яку відіграє просодія в організації текстових одиниць, формуючи інформаційну значущість озвученого мовлення, завдяки членуванню висловлення на фокус та фон.

Завдяки просодії, що слугує свідомим та навмисним знаряддям впливу, реалізуються ораторські інтенції донесення до слухача думки виступаючого, бажання переконати та завоювати аудиторію і навіть створюється певний імідж комуніканта. При цьому характерно, що за допомогою специфічного застосування просодичних компонентів не тільки здійснюється виділення ключових моментів та створюється смисловий розподіл тексту, а й досягається перлокутивний ефект, реалізований засобами інтонації [8, с. 224; 12, с. 268–270; 9, с. 113; 13–14].

Узагальнення результатів попередніх досліджень показало, що політичний дискурс володіє особливим ритміко-мелодійним оформленням, яке підпорядковується таким екстралінгвістичним і лінгвокультурним чинникам, як умови комунікації, варіант мови, специфічні риси мовної особистості. Англійське усне політичне мовлення характеризується набором просодичних параметрів: різноманіття термінальних тонів (спадний, рівний, висхідний, складні та складені), виділення найбільш значущих компонентів висловлення завдяки розширенню чи звуженню діапазону, чітка ритмічна організацією, зміна темпу вимови від повільного до швидкого, висока частотність логічних, синтагматичних і прагматичних пауз, модифікації гучності від помірної до високої, а також зміни тембру від м'якого до напруженого.

Розробляючи проблеми оптимізації мовленнєвого впливу, Р. Потапова [1, с. 312] вказує, що сукупність просодичних засобів при вирішенні зазначеного питання, охоплює мелодійний діапазон, мелодійні інтервали, ступінь мелодійної порізаності, темп, паузацію, силовий (енергетичний) діапазон, локалізацію ділянок виділеності. Усі ці фонетичні засоби знаходяться у комбінаторному співвідношенні. Причому оптимізація мовленнєвого впливу може бути досягнута використанням і максимальних, і мінімальних показників. Комбінаторика того й іншого сприяє підвищенню ступеня мовленнєвого впливу.

Яскравим прикладом використання просодії як домінуючого лінгвістичного “інструменту влади” слугує переможна промова Барака Обама [16–17], виголошена 6 листопада 2012 р. у Чикаго після його остаточного обрання на другий термін. Виступ захоплює високим ступенем емоційності, природнім у такій ситуації, переконливості та різноманітними мовними засобами, якими послуговується промовець. Проте просодичні маркери є чи не найпотужнішим засобом, що передає почуття Президента, його ставлення до аудиторії, яка також перебуває у стані емоційного піднесення. Червоною ниткою проходить через увесь виступ ідея єдності Сполучених Штатів Америки, народу та його майбутнього. Цим розпочинається й, емоційно наростаючи, закінчується промова.

Тут доречно відзначити, що риторика Барака Обама в цілому характеризується зрозумілістю і доступністю повідомлень для аудиторії, що є одним з основних засобів

досягнення успішності політичних виступів. Вона насичена експресемами, покликаними похвалити виклад, зацікавити слухача, надати виступові емоційного заряду. Вказане властиве й аналізованій промові, енергетичний потенціал якої посилюється завдяки продумано використаним просодичним засобам експресії, що дозволили підтримати ейфорійну атмосферу і вибудувати спільний простір дискурсу промовця й аудиторії:

*To*night, | more than 200 years → after § a former colony § won the right to determine its own destiny, | the task § of perfecting our union | moves forward. ||| (Cheers, applause.)

It moves forward § because of you. || *It* moves forward § because you reaffirmed the spirit | that has triumphed over war and depression, | the spirit | that has lifted this country | from the depths of despair § to the great heights of hope, | the belief | that while each of us | will pursue | our own individual dreams, | we are **an American family**, | and we rise or fall together as **one nation** | and as **one people**. ||| (Cheers, applause.)

*To*night, in this election, | you, **the American people**, | reminded us § that while our road § has been hard, | while our journey has been long, | we have picked ourselves up, | we have fought our way back, | and we know in our hearts | that for the United States of America, | **the best is yet to come**. ||| (Cheers, applause.)

Наведена вступна частина промови відзначається спадним та хвилеподібним рухом тону в синтагмі, що дозволило промовцю звучати емоційно переконливо. Особливим виділенням позначено змістовно навантажені слова: високий спадний тон на *you*, низький спадний на *spirit*. Єдність нації, яка є провідною точкою зору у фрагменті *as one nation and as one people*, передається завдяки усиченій шкалі та низькому спадному тону, помірним гучності та темпу, котрі у комплексі водночас допомагають промовцю звучати впевнено, впливово й переконливо. Висхідні тони містять запрошення слухати і завдяки цій адресованості мовлення на аудиторію воно набуває більшої виразності. Крім цього, в аналізованому прикладі промови паузи виступають просодичними засобами підсилення семантичної ваги точки зору промовця, створюють ефект емоційного наростання та надають динамічності і яскравості. Вживання в останній синтагмі спадної ковзної шкали у поєднанні з низьким спадним тоном, помірною гучністю та дещо пришвидшений темп використовуються мовцем для виголошення провідної думки – *the best is yet to come*.

Кінцівка промови також звучить емоційно впевнено:

A→merica, § I believe | we can build § on the progress we've made | and continue to fight for new jobs | and new opportunity | and new security for the middle class. | I believe we can keep the promise of our founding, | the idea that if you're willing to work hard, | **it doesn't matter who you are | or where you come from | or what you look like | or where you love. | It doesn't matter § whether you're black or white § or Hispanic § or Asian § or Native American § or young § or old § or rich § or poor, § abled, § disabled, § gay § or straight**. | (Cheers, applause.) **You can make it here in America if you're willing to try.** ||| (Cheers, applause.)

I believe § we can seize this future together | because we are not as divided as our politics suggests. | We're not as cynical as the pundits believe. | We are greater than the sum of our individual ambitions | and we remain more than a collection § of red states and blue states. | **We are, § and for ever will be, § the United States of America.** ||| (Cheers, applause.)

And together, § with your help § and God's grace, | we will continue our journey forward | and remind the world | just why it is | that we live § in the **greatest nation on earth**. ||| (Cheers, applause.)

Як уже говорилося, провідною ідеєю є проблема єдності нації, що реалізується за допомогою висхідних тонів, коротких пауз, які виділяють кожне слово в окрему синтагму, створюючи у поєднанні з підвищеною гучністю і прискореним темпом ефект наростання та підсилення точки зору промовця. Переконавання у її правоті передається високою гучністю й чітким ритмом і досягає кульмінації завдяки подрібненому поділу висловлення на синтагми, високим спадним тонам, акцентному виділенню важливих частин висловлення, *We are, § and*

forever will be, § the "United States of America," та двом спадним тонам і внутрішньосинтагменній паузі перед *§ in the greatest nation on earth*, яка підсилює семантичну вагу слова і всього фрагмента при високій гучності та прискореному темпі.

Отже, просодичними “інструментами влади” в аналізованій промові виступають: спадна та висхідна шкали різної конфігурації, спадний, висхідний та рівний тони, чіткий поділ мовленнєвого потоку на синтагми, струнка ритмічна організація, зменшення тривалості пауз, прискорений темп, модифікації гучності від підвищеної до високої. Вони дозволили промовцеві донести до аудиторії сутність виступу, звертаючи увагу на інформативно важливі моменти, а також відобразили динаміку зміни його емоційного стану.

На кінець варто відзначити, що успішна реалізація політичного дискурсу зумовлюється “не лише вербально закодованим змістом повідомлення” [15, с. 81], а й низкою просодичних засобів, які, функціонуючи комплексно, дозволяють досконало його висловити. Перспективність подальшого дослідження вбачається у вивченні ролі просодії у вираженні точки зору з різних соціально-політичних питань, у формуванні іміджу політика, індивідуального стилю промовця тощо.

Список використаних джерел

1. *Потапова Р. К.* Речевая коммуникация : От звука к высказыванию / Потапова Р. К., Потапов В. В. – М. : Языки славянских культур, 2012. – 464 с. – (Studia philologica).
2. *Павлова Е. К.* Политический дискурс в глобальном коммуникативном пространстве (на материале английских и русских текстов) : автореф. дисс. на соискание науч. степени док. филол. наук : спец. 10.02.20 – “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Елена Касимовна Павлова. – М., 2010. – 45 с.
3. *Шейгал Е. И.* Семиотика политического дискурса [монография] / Елена Иосифовна Шейгал. – М. : ИГДГК “Гнозис”, 2004. – 326 с.
4. *Блакар Р. М.* Язык как инструмент социальной власти / Р. М. Блакар // Язык и моделирование социального взаимодействия / Сост. В. М. Сергеева и П. Б. Паршина; Общ. ред. В. В. Петрова. – М. : Прогресс, 1987. – С. 88–125.
5. *Вербич Н. С.* Интонация переконування в публічному мовленні : [монографія] / Н. С. Вербич. – К., Інститут української мови. – Луцьк : Терен, 2011. – 208 с.
6. *Калита А. А.* Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : [монографія] / А. А. Калита. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
7. *Калита А. А.* Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення : [монографія] / А. А. Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
8. *Штакіна Л.* Тональні конфігурації логіко-смислової динаміки дискурсу / Людмила Штакіна // Наукові записки. – Випуск 96 (2). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – С. 223–228.
9. *Постникова Л. В.* Просодия политического дискурса в британской и американской лингвокультурах / Постникова Лариса Вячеславовна. – М. : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2011. – 200 с.
10. *Лингвистический энциклопедический словарь* / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энци-я, 1990. – 685 с.
11. *Ахманова О. С.* Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – М. : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2010. – 576 с.
12. *Стеріополо О. І.* Перлокутивний ефект просодії мовлення / О. І. Стеріополо // Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес : Матеріали міжнар. наук. конф. (24–25 листопада 2004 року). – Чернівці : Рута, 2004. – С. 268–270.
13. *Strangert E.* The prosody of Public Speech – A Description of a Project / Eva Strangert, Thierry Deschamps // Lund Working Papers in Linguistics. – Vol. 52. – 2006. – P. 121–124.
14. *Braga D.* The Pragmatics of Prosodic Features in the Political Debate [Електронний ресурс] / Daniela Braga & Maria Aldina Marques // Proc. Speech Prosody. – 2004. – Nara. – P. 321–324. – Режим доступу: <http://www.isca-speech.org/archive>
15. *Федорів Я.* Лінгвістичні моделі дискурсу публічних виступів: нариси із сучасних культурно-мовленнєвих практик / Ярослава Федорів. – К. : ВПЦ НаУКМА, 2010. – 188 с.
16. *Barack Obama's victory speech in the 2012 presidential election* [Електронний ресурс] / Barack Obama. – Режим доступу: <http://o.canada.com/2012/11/07/full-text-of-barack-obamas-victory-speech-in-the-2012-presidential-election/>
17. *Barack Obama's Victory Speech 2012 (Full Video)* [Електронний ресурс] / Barack Obama. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=416oyZmugEc>

Оксана Алексиевц

ПРОСОДИЧЕСКИЕ “ИНСТРУМЕНТЫ ВЛАСТИ” (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА)

В статье акцентировано внимание на роли просодических средств презентации политического дискурса, цель которого повлиять и убедить аудиторию во взглядах оратора.

Ключевые слова: просодия, просодические средства, политическая коммуникация, политический дискурс.

Oxana Alexiyevets

PROSODIC “POWER MEANS” (BASED ON ENGLISH POLITICAL DISCOURSE)

In the paper the author emphasises the role of prosodic presentation of political discourse aimed to influence and persuade the audience in speaker's views.

Key words: prosody, prosodic means, political communication, political discourse.